

# FILOSOFIE UNIVERSALĂ

## PSIHOLOGIA DESCRIPTIVĂ BRENTANIANĂ

### INTRODUCERE

#### LA CONFERINȚA *PSIHOLOGIA DESCRIPTIVĂ BRENTANIANĂ* ȘI ACTUALITATEA EI

RODERICK M. CHISHOLM

##### **Introduction to Brentano's *Descriptive Psychology and its Actuality* Conference.**

Brentano's *Psychologie vom empirischen Standpunkt* served to reintroduce the concept of intentionality into western philosophy. What he discovered was not intentionality, but certain facts *about* intentionality by reflecting upon the *nature* of our intentional phenomena – certain facts that are of first importance to philosophy and psychology. We can take Brentano himself as our model, since he has shown us how it is that philosophy ought to be done.

**Keywords:** intentionality, descriptive psychology, intentional phenomena, Franz Brentano.

La cea de a 150-a aniversare a lui Franz Brentano se cade ca filosofii contemporani să își acorde un moment de repaus și să reflecteze asupra importanței contribuțiilor lui în sfera *psihologiei descriptive*. Și nu există un loc mai adecvat pentru aceste deliberări decât aici, în ilustra Universitate din Würzburg, unde Brentano a scris epocala *Psychologie vom empirischen Standpunkt*.

Această lucrare a servit reintroducerii conceptului de intenționalitate în filosofia occidentală. Din acest motiv, în cele ce urmează o să fac câteva remarci generale asupra importanței filosofice a intenționalității.

Brentano este numit, pe bună dreptate, „descoperitorul intenționalității”. Această sintagmă poate induce însă în eroare. Conform perspectivei lui Brentano, existența fenomenelor intenționale este imediat evidentă tuturor. T tuturor ne este familiar faptul de a emite judecăți, de a chestiona, de a pune la îndoială, de a ne minuna, de a dori, a spera, a prefera sau a dispăcea. În virtutea acestui fapt, se poate afirma cu greu că Brentano a fost primul care a *sesizat* existența acestor fenomene. Ceea ce a descoperit el nu a fost atât intenționalitatea, cât anumite fapte *despre* intenționalitate, fapte care au o importanță capitală în filosofie și psihologie și care nu au mai fost remarcate de niciun filosof sau psiholog anterior lui. În ceea ce mă privește, aș adăuga că importanța acestor fapte nu este pe de-a-ntregul apreciată nici în zilele noastre.

Fenomenele intenționale fac parte dintre acele lucruri de care suntem conștienți în mod direct. Atunci când ele au loc, noi știm că au loc; și știind că au loc, le pătrundem adevărata lor natură. Să considerăm următorul exemplu: știm *ce înseamnă* a judeca – a emite o judecată. De aceea știm *ce* este proprietatea de a judeca și ce se cere din punct de vedere logic dacă ceva are această proprietate. Aceasta înseamnă că există o trăsătură esențială a judecării pe care toată lumea poate să o sesizeze.

A judeca este o proprietate care poate aparține numai unei *substanțe individuale* (sau *lucru individual*), la fel cum proprietatea de a fi un munte sau un copac poate fi exemplificată numai de substanțe individuale. La urma urmei, ce alte entități în afara substanțelor *ar putea* ilustra proprietatea de a judeca? Un *eveniment* sau un *proces* sau o *proprietate* nu ar putea emite o judecată, tot la fel cum un eveniment sau un proces sau o proprietate nu ar putea avea frunze sau face fructe.

La fel pentru fenomene intenționale precum gândirea, dorința, năzuința, speranța și simțirea: aceste proprietăți pot fi exemplificate doar de substanțe individuale. Știind ceea ce știu acum, că proprietățile intenționale de a vedea și auzi sunt exemplificate, știu de asemenea, *ipso facto*, că există o *substanță individuală* și că această substanță vede, aude, judecă și gândește.

Acest fapt ne ajută să înțelegem bine-cunoscutul argument cartezian – sau augustinian – al existenței substanței gânditoare. Cel mai familiar mod de a exprima acest argument este: „Știu în mod direct și imediat că acum emit o judecată; de aceea știu în mod direct și imediat că o *substanță individuală* există”. Această versiune a argumentului este, desigur, o entimemă; ea are nevoie de o a doua premisă – o premisă care susține că oricine judecă sau emite o judecată *este* o substanță individuală. Și, pe această cale, argumentul ajunge adesea să fie contestat căci cum va putea fi apărată această premisă secundă implicată?

După cum am spus, răspunsul lui Brentano este simplu: el ne spune că putem vedea adevărul acestei premise reflectând asupra naturii intenționalității – reflectând asupra a ceea ce se întâmplă când gândim și, în exemplul nostru, când judecăm.

Urmează, de aceea, că, de fapt, Kant se înșela spunând că nimeni nu este conștient de acea substanță individuală care este el însuși. Cum *a putut* Kant să facă o asemenea greșeală? Cum a putut el să *gândească* faptul că nu suntem conștienți de noi înșine în mod direct? Răspunsul este că a trecut cu vederea natura intenționalității. Și aceasta l-a determinat să exagereze importanța conținutului *senzorial* – sau, dacă preferați, să exagereze importanța a ceea ce este *empiric*. Ca mulți alți filosofi ai vremii sale, și el a presupus că o persoană este conștientă de ceva doar dacă are un concept empiric sau senzorial al aceluia lucru. Și de aici a tras concluzia că, de vreme ce nu avem niciun concept empiric sau senzorial de noi înșine, noi nu suntem *conștienți* de noi înșine.

Kant a avut dreptate când a spus că „experiența sinelui nu este însoțită de nicio intuiție senzorială a sinelui”. Dar ceea ce nu a sesizat el este că acest lucru se poate afirma despre *orice* fenomen intențional. Nu există o trăsătură empirică sau senzorială a judecării, după cum nu există o trăsătură empirică sau senzorială a mirării, a îndoielii, a speranței sau a chestionării. Și, din acest motiv, am putea spune despre judecare ceea ce Kant spunea despre eu: „Conștiința noastră a judecării nu este însoțită de nicio *intuiție senzorială* a judecării”. Și lucrurile stau la fel pentru celelalte fenomene intenționale.

Este adevărat că toate cunoștințele noastre provin *din* experiență; dar nu este adevărat că toată cunoașterea noastră *se bazează pe experiența senzorială*. Conștiința noastră a fenomenelor intenționale nu trebuie să fie senzorială, chiar dacă ea este întotdeauna *însoțită* de o experiență senzorială sau alta. Dacă argumentul kantian despre sine era întemeiat, el ar fi implicat că nu există fenomene intenționale – ceea ce este, desigur, absurd.

*Nu* există o intuiție senzorială a gândirii, a mirării și a judecării. Dar știm ce sunt aceste fenomene și când au ele loc. Și nu există nicio intuiție senzorială a eului sau a sinelui. Dar știm că așa ceva există și că suntem conștienți de el în fiecare din actele noastre intenționale. Cuvântul „empiric” în titlul *Psihologia din punct de vedere empiric* se referă la *experiență*, dar nu trebuie redus la experiența *senzorială*.

Ceea ce este întrucâtva ciudat este că în perioada ce a urmat scrierii *Psihologiei* și chiar până astăzi, filosofii și psihologii au presupus că putem înțelege faptul de a gândi și de a ne referi la *fără* să ne raportăm în vreun fel la sine sau la subiect. S-a susținut chiar că nu noi suntem cei care gândim sau nu ne referim [la ceva, adaosul meu. H.-S. B.] (*referring*): s-a sugerat, mai degrabă, că există ceva în corpul nostru care gândește și se referă la [ceva] în locul nostru. Dar cum ar putea ceva să judece, să spere, să aspire sau să dorească în locul *nostru*? Cu siguranță, gândim cu ajutorul creierului nostru. Dar această propoziție înseamnă exact ceea ce spune. Gândim cu ajutorul creierului nostru – exact cum vedem cu ajutorul ochilor noștri și auzim cu ajutorul urechilor noastre. Dar *noi* suntem cei care gândesc și se referă, și văd, și aud – nu organele noastre care gândesc și se referă, și văd, și aud.

De altfel, investigații recente clarifică în tot mai mare măsură ceea ce Brentano a susținut dintotdeauna, anume că, chiar dacă ar fi ceva în interiorul corpului nostru care speră și aspiră și dorește, singura cale prin care am înțelege cum *ar putea* acesta spera și aspira și dori ar fi să reflectăm asupra noastră înșine și să vedem ce se întâmplă când are loc aceasta.

De aceea, cred că este cât se poate de potrivit ca într-o astfel de ocazie și aici, în Universitatea lui Brentano, să reflectăm asupra temei *Brentanos Deskriptive*

*Psychologie und ihre Aktualität (Psihologia descriptivă brentaniană și actualitatea ei)*. Sper că, făcând aceasta, îl vom lua pe Brentano însuși ca model. Mai mult decât orice alt filosof din secolul XX, Franz Brentano ne-a arătat cum *s-ar cuveni* să fie făcută filosofia.

*Traducere de Silvia-Heliana Bogdan*

Text tradus în limba română și publicat cu permisiunea editorilor W. Baumgartner, F.-P. Burkard și F. Wiedmann din *Brentano Studien*, Bd. I (1998), Verlag J.H. Röhl, p. 15–17. Traducerea textelor cuprinse în grupajul *Psihologia descriptivă brentaniană* a fost finanțată printr-un grant al Autorității Naționale Române pentru Cercetare Științifică, CNCS-UEFISCDI, proiectul PN-II-ID-PCE-2011-3-0661. Grupajul a fost realizat de Silvia-Heliana Bogdan, Ion Tănăsescu și Oana Vasilescu.